

Kısmen veya Tamamen Ekonomi Dışı Yapısal Dinamiğe Turizmin
Sağladığı Katkı¹

&

Contribution of The Tourism to The Partially or Entirely External
Economic Structure Dynamic

İsmail ÖZBAY

Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi, GMYO

Assist. Prof. Dr., Duzce University, Golyaka Vocational High School

ismailozbay@duzce.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-9827-8961

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received : 14.08.2021

Kabul Tarihi / Accepted : 22.02.2022

Yayın Tarihi / Published : 30.06.2022

Yayın Sezonu : Haziran

Pub Date Season : June

Cilt / Volume: 6 Sayı – Issue: 1 Sayfa / Pages:-...

Atıf/Cite as: Özbay, İ. (2022). Kısmen veya Tamamen Ekonomi Dışı Yapısal Dinamiğe Turizmin Sağladığı Katkı . Econder International Academic Journal , 6 (1) , 19-34 . DOI: 10.35342/econder.983014

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- KSU University, Kahramanmaraş, 46000 Turkey. All rights reserved.

¹ Türkiye'de Turizm ve Ekonomik Kalkınma adlı tezden üretilmiştir.

Kısmen veya Tamamen Ekonomi Dışı Yapısal Dinamiğe Turizmin Sağladığı Katkı

Öz

Turizm, yakın geçmişte, Türkiye’de, ekonomik ve sosyal kalkınma gelişiminin önemli bir dalı haline gelmiştir. Bu performans, turizmin üretime, istihdama, gelire ve dış ödemeler dengesine sağladığı doğrudan katkılarında olduğu gibi, ekonominin geri kalan kısmına sağladığı dolaylı katkılarında da gözlemlenebilir. Günümüzde, turizm, Türkiye’nin ekonomik kalkınmasının önemli bir faktörü haline gelmiştir. Diğer taraftan, aynı anda, turizm, kısmen veya tamamen ekonomi dışı yapısal dinamiğin üzerinde de sonuçlara sahip olabilir. Gerçekten, turizm endüstrisinin gelişmesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda sayısız avantajların ve dezavantajların kaynağı olabilir. Bu çalışmamızda, turizmin, kısmen veya tamamen ekonomi dışı yapısal dinamiğin üzerindeki sonuçlarını önce, sosyo-ekonomik alandaki etkilerinin doğurduğu avantajlarını ve dezavantajlarını ve sonra sosyo-kültürel alandaki etkilerinin doğurduğu avantajlarını ve dezavantajlarını ayrı ayrı inceleyerek birer bilanço oluşturmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi Dışı Yapısal Dinamik, Turizmin Sosyo-Ekonomik Avantajları, Turizmin Sosyo-Ekonomik Dezavantajları, Turizmin Sosyo-Kültürel Avantajlar, Turizmin Sosyo-Kültürel Dezavantajlar, Sosyo-Kültürel Çatışmalar

Contribution of The Tourism to The Partially or Entirely External Economic Structure Dynamic

Abstract

Recently, tourism becomes an important branch of development of economic and social recovery in Turkey. This performance, contributions of tourism can be observed both directly in employment, product, income and balance of (international) payments and indirectly remainder of economy. According to this, nowadays tourism has become the most important factor for economic recovery in Turkey. On the other hand, tourism can have some outcomes on partially or entirely external economic structure dynamic at the same time. Actually, the development of tourism industry can be a source of numerous advantages or disadvantages for socio-economic and socio-cultural areas. In this study, it is separately researched that the advantages and disadvantages of the contribution of the tourism to the partially or entirely external economic structure dynamic on socio-economic and socio-cultural areas. In the light of researches, some evaluations will be made in this study.

Keywords: External Economic Structure Dynamic, The Socio-Economic Advantages Of Tourism, The Socio-Economic Disadvantages Of Tourism, The Socio-Cultural Advantages Of Tourism, The Socio-Cultural Disadvantages Of Tourism, The Socio-Cultural Conflicts

Giriş

Turizm endüstrinin gelişmesi, tüm ekonomik kalkınma işlevlerinde olduğu gibi, bir ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında önemli değişikliklere yol açar. Bu durum, Dünya Turizm Örgütü tarafından, 1980 yılında Manila’da gerçekleştirilen dünya turizm konferansı sırasında da belirtilmiştir. D.T.Ö. bu konferansın bir bildirisinde, turizmi, toplumların sosyal, kültür, eğitim ve ekonomik sektörleri üzerindeki doğrudan etkileri nedeniyle, milletlerin yaşamında temel aktivite olarak kabul etmiştir (O.M.T., 1980: 127).

Gerçekten, cari dolaşımın veya daha uzun vadede ekonominin dinamiğinin temel fonksiyonlarının neticelerinde ortaya çıkan etkileri yanında, turizm, aynı anda ziyaretçi kabul eden ülkede sosyo-ekonomik ve kültürel etkilere de sahiptir. Başka bir deyişle, turizm, önemli sosyal ve kültürel değişimlerin bir faktörüdür. Bu değişimler, diğer taraftan, çalışmamızın ileri aşamasında, detaylarıyla göreceğimiz üzere, ziyaretçi kabul eden ülke toplumu için yararlı olabileceği gibi zararlı da olabilir. Diğer taraftan, Louise Crandall’ın belirttiğine göre, turizm endüstrisi, benzerlikleri ne olursa olsun, farklı ülkelerin toplumu ve ekonomisi üzerine aynı etkilere sahip olmamaktadır. Bu yazara göre, turistik endüstrinin potansiyel etkileri çok sayıda kriterlere bağlıdır; yalnız turistlerin sayısına değil, kabul eden ülkenin tarihine, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik deneyimine de bağlıdır (Carandall, 1987: 374).

Gene aynı uzmanla göre, sosyo-ekonomik etkiler ve sosyo-kültürel etkiler, diye iki kategoriye ayrılmış, bu sosyal etkiler, büyük çapta bir turistik endüstrinin var olduğu bir ülkede, potansiyel olarak negatif görünüm kadar, pozitif görümlere de sahip olacaklardır (Cleverdon, Edwards, 1982: 181-207). Bu uzman, dahası, belirli bir olgunluğu elde etmiş, ekonomik ve sosyal olarak istikrarlı, daha büyük ülkelere göre, az gelişmiş küçük ülkelerde, sosyal etkilerin negatif görünümlerinin daha güçlü olarak hissedileceklerini tahmin etmektedir (Carandall, 1987: 374). Türkiye’de turizm, hızla ve son yıllarda gelişmiştir. O halde, Turizmin sosyal etkisinin aynı anda pozitif ve negatif sonuçlarını gözlemleme imkânına sahibiz.

Analizimizde, belirli somut örneklerle ve sayılarla bu etkileri gösterebilmeyi arzu ederdik. Ancak, turizm olayının, nispeten, Türkiye’de yeni olması, turizmin sosyal etkisi alanında çalışmaların ve araştırmaların yeterli olmaması nedeniyle, analizimiz, maalesef, çok genel ve bazen tasviriden daha çok geleceğe değgin bir karaktere sahip olacaktır. Bu analizi, büyük çoğunlukla, kaynakçada belirtilen, Louise Crandall’ın kitabının 375. sayfasındaki “turizmin potansiyel sosyal etkileri” özet tablosunda oluşturduğu envantere göre yapacağız. Bununla birlikte, bu şekilde, çalışmamızda, uluslararası turizmin sosyal ve kültürel etkilerinin genel bir bakışla, faydalı ve zararlı sonuçlarını, sunabileceğimizi umut ediyoruz. Her haliyle, gelecekte, pozitif

görünümleri maksimize ve negatif görünümleri minimize edebilmeyi gösterebilmek için, çalışmamızın amacı, turizmin bu sosyal etkileri üzerine dikkati çekmeye müsaade etmeye yönelik olacaktır.

1.Sosyo-ekonomik alanda avantajların ve dezavantajların bilançosu

Bilindiği üzere, turizmin, üretim, istihdam, gelir, döviz girdileri gibi, ekonomi üzerinde doğrudan etkileri vardır. Ancak, sosyal yapı, insani ve doğal ortam da turizmin gelişmesinden aynı zamanda değişimlere maruz kalırlar. Bu turist kabul eden ülke toplumlara için, durumlara göre, avantajlarla veya dezavantajlarla (maliyetlerle) açıklanabilir. İlk önce, sosyo-ekonomik alanda bilanço yapmayı deneceğiz, yani esas olarak ekonomik etkilerden kaynaklanan sosyal değişimleri inceleyeceğiz. İşaret edilecek olaylar, çoğu gelişmekte olan ülkelerde ortak noktalardır, ancak mümkün olan her fırsatta, Türkiye'ye özgü uygulama modellerini belirteceğiz.

1.1. Turizmin değişik ekonomik görünümlerinin sosyal yapılar üzerine etkileri

Turizmin ekonomik görünümlerinin sosyal yapılar üzerindeki etkileri fakir bölgeler ile zengin bölgeler arasında para kaynaklarının eşit dağıtılması, yeni grupların parasal gelirlere ulaşması ve iş gücünün şekli değişimleri sosyal sonuçları olarak ele alınacaktır.

1.1.1. Fakir bölgeler ve nispeten zengin coğrafi bölgeler arasında para kaynaklarının eşit dağıtılması

Genelde, turist hareketleri, prensip olarak, gelişmiş ülkelere az gelişmiş ülkelere (uluslararası düzeyde), ve nispeten gelişmiş şehirlerden, daha aşınmış doğaya, kırsala, dağa veya plaja (ulusal düzeyde)doğru oluşur. Bu durumda, prensipte, daha çok zenginlerden, daha çok fakirlere zenginliklerin transferinin varlığı söz konusudur. Bu süreç, Türkiye'de, sadece uluslararası turizmde uygulanabilir. Başka bir deyişle, kalkınmakta olan ülke olarak, Türkiye, doğal, mimari ve tarihi zenginliklerinin karşılığı olarak, kalkınmış ülkelerin ziyaretçileri sayesinde, gelişmiş ülkelerde yaratılan gelirlerin bir bölümünü elde eder. Uluslararası turizm bu durumda, Türkiye'de yaşam seviyesinin iyileştirilmesine neden olmaktadır.

Böyle olmakla birlikte, Türkiye'de, ulusal planda aynı şey oluşmamaktadır, çünkü turistik bölgeler, en azından, şimdiye kadar, kalkınmışlık seviyesi olarak kıyaslandığında daha çok gelişmiş bölgelerdir. Turistik bölgeler, bugün için kuzey-batı kıyısında (marmara denizi), batı kıyısında (ege denizi) ve güney-batı kıyısında (ak deniz), yani ekonomik kalkınmanın daha fazla geliştiği kıyılardadır, 1988 yılında yatak kapasitesinin % 80'i bu üç bölgede bulunmaktadır.. Tersine, Türkiye'de, daha yoksul bölgelerin insanları, gelişmiş ülkelerdeki yoksul bölgelerin insanların umut edebilecekleri, turizmin, denkleştirici transferlerinden yararlanmamaktadırlar. Her hal ve kârda, gelişmiş bölgelerde bile, gerçek hayat seviyesi bağlamında, daha zengin uluslararası turistlerin gelişlerinden kaynaklanan artı gelirlerin yerlilere etkisi de değerlendirilmelidir. Turistlerin, tüketime yoğun bir şekilde eğilimi, çoğunlukla ilgili ülkede veya bölgede genel fiyat artışlarına yol açar. Turizm tarafından oluşturulan bu

enflasyon, zengin ülkelerden, daha az zengin ülkelere gelir akışının, başlangıçta oluşan, artı etkisini, böylece ortadan kaldırır. Turizm, yarattığı enflasyon nedeniyle, daha pahalı, daha zor, bir hayatın kaynağı olabilir ve bu durum da yerlilerin gerçek yaşam seviyelerinin düşmesine (fiyatların artış oranı nispetinde azalmış, nominal satın alma gücü) kadar gidebilir.

Yine de, yaşam seviyesinin iyileştirilmesi konusunda, turizmin, en fazla yararlı etkisi, uzmanlara göre, turizm sektörüne hizmet vermek için oluşturulan altyapılardan, aynı anda, gerektiğinde, turist olmayanlarında yararlanabilmesidir. Açıkça, yerel idareler, turizm kaynaklı gelirler sayesinde, yerel halkın da kullanabileceği, yapılar ve servisler (hava limanları, yollar, , kanalizasyonlar, sağlık ve temizlik hizmetleri vs.) gerçekleştirebilirler. Bu da, prensip olarak, yerel halkın yararlandığı ilave ortak hizmetler şeklinde yaşam seviyesinin iyileştirilmesi olarak kendini gösterir. Bununla beraber, bu şekilde yaşam seviyesinin iyileştirilmesi, her zaman mümkün olmayabilir, her ülkedeki bu hizmetlerin gelişmişlik derecesine bağlıdır. Türkiye’de, örneğin, genele ve turizme özgü altyapılar, sadece turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak için bile hala yetersizdir. Bu halde, güncel duruma göre, vatandaşların, nasıl turizm için ve turizm sayesinde yaratılan kolaylıklardan, yarar elde edebileceklerini sorgulayabiliriz. Üstelik, özellikle turistik enstalasyonlara giriş, çoğunlukla problem yaratmaktadır: ülkede, sürekli ikamet edenler, her zaman öncelikli veya hoş gelmiş olarak kabul edilmiş değillerdir, ve bazen varlıkları bile yasaklanmıştır(örneğin, bazı turistik kompleksler, tatil köyleri (Özbay, these de doctorat, 1992: 304).

1.1.2. Yeni grupların (kadınlar, gençler, vs) parasal gelirlere ulaşımının sosyal sonuçları

Turizmin istihdam, özellikle kalifiye olmayan istihdam yaratan bir sektör olduğu bilinmektedir. Bu yüzden, turizm, kalkınmakta olan ülkelerde, binlerce kadına ve gence, kalifikasyonu bile olmasa, ilk işlerini bulmaya ve böylece ekonomik bağımsızlıklarını elde etmeye müsaade etmiştir. Türkiye’de nüfusun yarısından çoğu genç ve kadınların sayısı erkeklerinkinden fazla olduğunu hatırladığımızda, turizmin, sosyal yapının değişimdeki önemini tahmin edebiliriz. Böylece, geleneksel olarak, aile içinde, karşılığı parasal olarak ödenmediğinden, ekonomik aktiviteler olarak kabul edilmeyen, evde temizlik, bulaşık yıkama, vs., gibi aktiviteler turizm çerçevesinde olunca, parasal gelir yaratırlar. Dahası, genellikle üretici olarak kabul edilmeyen kişiler tarafından, çoğunlukla, bu işler yapılır ve böylelikle bu kişiler, ekonomik bağımsızlığa kavuşurlar.

Geleneksel Türk toplumunda, evinin ekonomik yönetimine gerekli olan parayı ailenin babası kazanır. Aile bütçesine katkısı olmayan eşi ve çocukları bütçe için önemli yükler oluştururlar. Üç, dört veya beş kişinin yaşamını sürdürmesi için, tek bir aylık ücret yeterli olmamaktadır. Aile reisinin ücretine ilave olarak, uygun ek ücretlerin yaratılmasını turizm sağlar. Gelişme derecesine bağlı olarak, turizm bu geleneksel durumu, artan bir şekilde, değiştirir. Diğer taraftan, parasal anlamda, iyi gelir sağlayan bir sektör olarak, turizmde, gençler ve kadınlar çoğunlukla babadan veya eşten daha fazla para kazanırlar; Türkiye’de olduğu gibi, erkek egemenliği üzerine kurulmuş toplumlarda bu durum ahlaki ve sosyal olarak çok ciddi krizlere neden olabilir. Ekonomik bağımsızlığın doğal sonucu olarak, sosyal ve fikri yaşamda da bağımsızlığa

doğru eğilim artar. Böylece, bazen ayrılığa kadar giden karı ve koca, aile ve çocuklar arasında çatışmalar oluşur.

1.1.3. İş gücü şekli değişimlerinin sosyal sonuçları

Turizmin gelişmesiyle birlikte, turizm endüstrisi tarafından sunulan, çok kazandıran ve daha az yorucu bir iş için, bazı çalışanlar geleneksel işlerini(tarımda, orman işlerinde ve balıkçılıkta) terk etmek eğiliminde olurlar. Bu halde, bir tarım işçisi rahatlıkla otel çalışanına dönüşebilir, bu da onun için bir kökten sosyal statü değişimidir(Cleverdon, Edwards, 1982: 181; Crandall, 1987: 374). Böylece, birinci sektörde çalışan işçiler, güçlü bir şekilde, turizm olayından etkilenirler. İlk bakışta, bu değişim bir ilerleme olarak kabul edilebilir. Diğer bir deyişle, W.W. Rostow 'un ima ettiği gibi, diğer iki sektör yararına (ikinci ve üçüncü sektör)tarım sektöründe çalışan aktif nüfusun azalması bir kalkınmışlık göstergesi olacaktır(Rostow, 1963: 35-38). Türkiye'de bu durumu gözlemleyebiliriz; tarımda çalışan aktif iş gücü, 1984 yılında toplam aktif nüfusun % 58,67'sine karşın, 1987 yılında % 54'91'i temsil ediyordu. Tarım sektöründeki bu dört puana yakın gerileme, turizmin kitlesel gelişme gösterdiği bu üç senede, sanayi ve servisler sektörleri tarafından ikame edilmiştir(bkz, Özbay, 1992, these de doctorat, s.242, 34 üncü tablo). Diğer taraftan, turizmin daha az yorucu ve daha çok ödeyen işleri tarafından, kitlesel olarak, çekilen tarım işçilerinin, turizm sektörüne akışı, eğer bu azalan iş gücü, tarım üretimi tekniklerinde bir modernleşme ile telafi edilmez ise, tarım sektörü üzerinde elverişsiz sonuçlara sahip olabilirler. Gerçekten de, az işlenen-ekilen tarlalar tarım üretiminde azalma oluşturabilirler.

Sosyal gelişmelere bakış noktasında, diğer taraftan, iş yaratma veya sektörler arası, iş transferi sayesinde oluşturulan avantajlar tespit edebiliriz. Birinci olarak, bu işçilerin turizm sektöründe çalıştıkları işler hiçbir yükselme imkânı vermeyen, kalifiye olmayan işlerdir. Bu işler, bu durumda sadece sınırlı kariyer ilerlemesi sağlarlar. Ayrıca, bu işler çoğunlukla mevsimlidir: özellikle kışın, kendi isteklerinden bağımsız, turizm endüstrisi çalışanları, aylar boyunca işsiz kalabilirler. Eğer turizm sektöründe bir sıkıntı (dünya ekonomi politikaları krizlerine bağlı) varsa bu çalışanlar sürekli şekilde işsiz bile kalma riski içinde olacaklardır. Turistik işin, bu mevsimlik karakteri, turist kabul eden ülke toplumunun işlemede önemli etkilere sahip olabilir. Geleneksel aktivitelerinden bir kere uzaklaşılınca, turistik sektörün bu yeni çalışanları/işsizleri kolaylıkla tekrar işlerine geri dönüşüm sağlayamazlar. Tarım sektörüne tekrar geri dönüşleri çok zaman zor olacaktır(şaşkınlık-tedirginlik, ailesel çatışmalar, toprakların geri alınması, yerel kırsal iş gücü fazlalıkları, vs.).

Bununla birlikte, Türkiye, Fas ve eski Yugoslavya gibi bazı ülkelerde, turistik sezon dışında, otelcilik sektöründe çalışanların, geri dönüşü mümkün olabilmektedir. Diğer başka imkânlar arasında, Türkiye örneğinde, kredi kolaylıklarıyla, hükümet tarafından yardım edilmeleri sayesinde, turistik endüstrinin çalışanları, kışın, zanaatçılıkta çalışmak için teşvik edilmişlerdir; borçlarını geri ödemek için ürünlerini yazın satabilmişlerdir (Cleverdon, Edwards, 1982: 192).

1.2. Sosyo-ekonomik olaylar ve yapısal kadrolar arasındaki uyumsuzlukların artması

Zorunlu ve kırsal göçün, bölgesel farklılıkların artması ve doğal çevre üzerinde turizmin sosyo-ekonomik etkileri sonucu yapısal kadrolar arasındaki uyumsuzluklar artış göstermektedir.

1.2.1. Zorunlu göç ve kırsal göç

Kitle turizminin, ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli, turistik kompleksler, tatil köyleri, vs., şeklinde turizm merkezlerinin kurulması, bir yerel nüfus göçüne yol açabilir. Sahillerde veya dağlarda olsun, bu yerlerin seçimi, çoğunlukla, peyzajların estetik kriterleri sayesinde gerçekleştirilir. Yerel sakinler, balıkçılar veya köylüler, yavaş yavaş, artan bir şekilde, turistlerin lehine yer değiştireceklerdir (Cleverdon, Edwards, 1982: 192; Carandall, 1987: 374). Bu zorunlu göç, ya turistik istasyonların inşası ile zorunlu kılınan, özgün bir şekilde, çoğunlukla, baştan savma yapılmış konutların apaçık bir yıkımından, ya da bu yerlere turistlerin kitlesel gelişlerinden sonuçlanabilir. Yerel malikler belki daha sakin ve daha doğal diğer yerlerde yerleşmeyi tercih ederler. Arsaları, muhtemelen, çok ucuz fiyatla turizm yatırım öncüleri tarafından satın alınacaklardır. Sonra bu gasp edilen araziler, birçok defa artırılan fiyatlarla tekrar satılmış olabileceklerdir. Böylece bazen turizmin malından etme etkisinden bahsedebiliriz(Belhassen, 1978: 51).

Böylelikle, arsaların, turizm taşınmaz gayrimenkulleri için tahsis edilmesi, diğer taraftan, değerlerini ciddi bir şekilde ve bazen hem de aşırı bir şekilde yükseltmekte. O halde, bu da arazilerin zengin kişilerin veya işletmelerin ellerine geçmesini sağlamakta. Arsaların değer kazanması toplumsal veya ulusal bakış noktasından, teorik olarak iyi bir şeydir. Ancak, çok kez abartılı ve hatta spekülatif, bu artış, arazilerin kullanım veya mülkiyet hakkının devrinde çatışmalar yaratabilmektedir. Her durumda, turizm sayesinde arsalarının değer kazanmasından, yararlananların, asıl arazi sahiplerinin olması çok az rastlanan bir durumdur. Diğer taraftan, tüm diğer sanayilerde olduğu gibi, turizm endüstrisinin gelişimi de, iş gücünün yer değiştirmesine neden olmaktadır. Daha iyi bir yaşam ve daha güçlü bir gelir arayışında olan, bir kısım iş gücü, daha yukarıda belirttiğimiz gibi, iyi bir iş bulma umuduyla, kentsel ve turistik bölgeler için kırsal bölgeleri terk etmektedir. İş gücünün turistik bölgelere göçü, gelinen bölgede işsizlerin sayısında bir azalış sağladığı ve buldukları az gelişmiş bölgelerin çalışanları için bir gelir yarattığı ölçüde, pozitif bir olay olarak kabul edilebilir. Bununla beraber, turistik yerlerde zaten yeteri derece önemli bir sayıda işsiz bulunmaktadır, yeni gelenler, yerleşilen bölgede, artan bir işsizlik yaratarak durumu ağırlaştıracaklardır. Diğer taraftan, bütün kalkınmakta olan ülkelerin karşılaştıkları lojman, sağlık donanımları, kentsel çevre problemleri muhtemelen güçlenerek çoğalacaklardır. Böylelikle, çoğu zaman, turizmde ve turizme bağlı diğer sektörlerde istihdam yaratan karakteriyle turizm, gelişmekte olan ülkelerde zaten büyük bir problem olan, kırsal göçün artmasına sebep olur. Türkiye’de, örneğin, deniz kıyı sahillerinde (özellikle Ege denizi, Akdeniz ve Marmara denizinde) bulunan endüstriyel ve turistik büyük şehirler kitlesel olarak kırsal toplulukların göçünü çekiyorlar. Nüfusun, bu şehirlere kitlesel göçün yarattığı ses, insan yoğunluğu ve trafik tıkanıklığı gibi ciddi problemler, dinlenmek amacıyla sakinliği aramak için gelen turistleri olduğu gibi kentlileri de rahatsız etmektedir(Özbay, these de doctorat, 1992: 308-309).

1.2.2. Bölgesel farklılıkların artması

Genel olarak, biri batılı, sanayileşmiş ve daha gelişmiş ve diğeri doğulu, kırsal ve nispeten gelişmesi gecikmiş “iki Türkiye’nin” birlikte var olması kabul edilir. Dağlık bölge olan, doğudaki iletişim yollarının yetersizliği ve bölgesel kalkınma politikası eksikliği, ülkenin ekonomik kalkınma seviyelerindeki önemli bir eşitsizliğin kaynağıdır. Nüfus, okuryazarlık ve zenginlik en büyük şehirlerde(İstanbul, Ankara, İzmir) ve genel olarak ülkenin batısında yoğunlaşmıştır. Bir “sınır” Zonguldak’tan(kuzey-batıda) Gaziantep’e(güney-doğuda) çizilebilir. Bu “sınırdan” öteye, az gelişmişlik belirgindir. Bu bölgesel farklılık sayısız yazar tarafından belirtilmiştir(Bazin, 1991: 23-45; Maury, 1983: 51-60; Özgüç, 1986: 58-60).

Teoride, turizm, bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılması için etkili bir vasıta olarak kabul edilir: elverişsiz yerlerde, yeni olanakları yaratarak, büyük sanayi şehirlerinden, sakin ama elverişsiz bölgelere, prensip olarak, para akışını sağlamak durumundadır. Turizmin bu özelliği, gerçekten, dengeli bir gelişmesi bulunan sanayileşmiş ülkelerde doğrulanabilir. Böylece, örneğin, kış turizmi sporlarının başarısı sanayileşmiş ülkelerde, unutulmuş bazı bölgelerin zenginleşmesinin, gerçek bir faktörü olmuştur. Türkiye’deki turizmin, başlıca deniz kıyısı, güneş, kum ve kültür turizmi olması ölçüsünde iç, kırsal ve dağlık bölgeler turistler tarafından çok az uğranan yerlerdir. Diğer ifadeyle, turistik bölgeler ve ekonomi alanında önceden gelişmiş bölgeler, genelde aynı bölgelerdir.

Gelişmiş ülkelerde olduğunun tersine, gelişme yolunda olan ülkelerde, özellikle Türkiye’de, kırsal bölgeler turizmle az ilişkilidirler. Bu durum, bölgelere göre, gelirlerde önemli farklılık yaratarak, ücretler/maaşlar seviyesine etki eder (O.C.D.E., 1988: 25). Kıyılar üzerinde turizmin yoğunlaşması, önceden gelişmiş bölgeleri turizmin çarpan ve sürükleyen etkilerinden daha fazla yararlandırır. Kırsaldaki nüfus, turizm hareketlerinden ve gerekli ekonomik sonuçlarından izole olarak, kendi yaşam seviyeleri ile kentlilerin yaşam seviyeleri arasındaki farkın büyüdüğünü görürler. Böylece, turizm, gelirlerin yeniden eşitsiz dağılımı nedeniyle, bölgesel farklılıkları derinleştirmeğe katkı sağlar. Bu da Türkiye’nin uyumlu kalkınmasına gerçek bir engeli oluşturur.

1.2.3. Doğal çevre için turizmin sosyo-ekonomik etkileri

Gelişme yolundaki ülkelerde, turizmin çevre üzerine etkisi, genel olarak, aşağıdaki gibi aynı anda iki şekilde ortaya çıkabilir;

- ülkelerin doğal varlık miraslarına değer veren bir faktör;
- çevreyi yok eden veya tahrip eden bir faktör(Vellas, 1985: 271).

Çelişkili bir şekilde, kaliteli çevre tarafından etkilenen ziyaretçilerin varlığı, çoğu zaman, ziyaretçi kabul eden ülkelerde çevresel problemlerin dikkate alınmasını sağlar. Ancak, kitle turizminin ortaya çıkmasına bağlı olarak, artan sayılarıyla, bu turistler, konutların ve diğer turistik altyapıların inşasını gerekli kılarlar ve böylece doğal çevrenin bozulmasına katkıda bulunurlar(Cleverdon, Edwards, 1982: 200). Turizm, sonuçta, çevre üzerinde pozitif etkilere sahiptir; doğal ülke varlık mirasını korumayı cesaretlendirmesi, flora ve faunanın korunduğu milli parkların oluşturulması gibi.

Turizm, kendinin yokluğu durumunda, bakımsızlığa terk edilmiş olacak turistik sit alanlarını korumak veya geliştirmek için, çok kez, parasal gelirlerin kaynağını oluşturmaktadır(Vellas, 1985: 188). O halde, gelişme yolundaki ülkelerde, genellikle, milli varlıkların değerlerinin korunması farkındalığına ve ekonomik kullanımına turizm neden olur. Ama, maalesef, gelişme yolundaki ülkelerin çoğunda, bu farkındalığın, nadiren tam olması ve özellikle parasal imkanların yetersizliği, çoğu zaman, turizmin negatif etkilerinin, pozitif etkilerinden daha fazla ortaya çıkmasına neden olmaktadırlar (Vellas, 1985: 272; Cleverdon, Edwards, 1982: 200-206). Türkiye’de, örneğin, turizmin ekonomik görünümü, genellikle, öncelikli olarak ele alınmaktadır. Turizmden elde edilen faydalar, çoğu zaman, sadece, dar anlamda düzenlenmiş ticari sonuçlar için kullanılmıştır. Böylelikle, bazı belirli uzmanlar tarafından, kalkınmakta olan ülkelerde, ulusal çevrenin kötüleşmesinden ve kirlenmesinden, düzenli olarak, turizm sorumlu tutulur (Vellas, 1985: 187-188, 272; Lanquar, 1986: 119; Cleverdon, Edwards, 1982: 200, 206). Bu uzmanlar, örneğin, şunları ileri sürmektedirler: en güzel doğal sit alanlarının sistematik olarak kentleştirilmesi; kıyılarda ve turistik merkezlerde, otel ve altyapıların aşırı yoğunlaşması ve yetersiz uyumu; sit alanlarında ve tarihi eser yapılarında soygun ve hırsızlıklara karşı, gerçek koruma ve kontrol sistemi olmaksızın, turistlerin kitlesel ziyaretleri. Bazen, bunlara, avcılık, balık tutmak, meyve toplamak, ormanda inşaat yapmak gibi milli fauna ve floranın kontrolsüz bir biçimde kullanıma sunulması da eklenebilir. Ziyaret edilen yerin çevresinin, suların ve atmosferin, işlenmemiş atıklar ve pis su ile kirlenmesi de bu duruma girer (Kahraman, Türkay, 2014: 60-61). Böylelikle, “ tüm diğer insan aktiviteleri gibi, turizm, çevrenin değişmesine neden olmakta” (Lanquar, 1986: 119). Bununla birlikte, “diğer imalat sanayileriyle kıyaslandığında, nispeten az kirlen bir aktivitedir”(Vellas, 1985: 272). Buna göre, turizm yerine diğer sanayi aktiviteleri kurmayı kolaylaştırmak, çevre için mutlaka avantajlı olmayabilir.

Öyleyse, turizmin kendi kendini yok etmesine yol açmaması için, çevrenin korunması politikasının varlığı vazgeçilemez görünmektedir. Bunun için, O.E.C.D. tarafından turizmin dört temel aktörü belirlenmiştir; 1-tüketici veya turist, 2-turistik ürünü üreten ve satan, 3-yerel veya bölgesel yetkililer ve 4-son olarak, milli hükümet (O.E.C.D. , 1980: 51). Bu dört aktör, kısa vade yararlarının (mümkün olan en kısa zamanda, daha çok para kazanmak veya müşteri açısından, en düşük fiyatla çok yer ziyaret etmek) yerine, uzun vadede oluşacak gelişmeyi-ilerlemeyi (çevrenin iyileştirilmesi için gerekli olan farkındalık, harcamalar, yatırımlar) daha fazla düşünmelidirler. Turizmin temel üstünlüğü şüphesiz korunmuş çevredir ki, ileri derecede yıpranması, uzun vadede, ilgili gruplar, ziyaret edenler ve edilenler, için turistik endüstrinin tamamının çökmesini ifade edecektir.

2.Sosyo-kültürel alanda avantajların ve dezavantajların bilançosu

Turizm adına yapılan seyahatler sayesinde dünya ülkelerinin vatandaşları arasında oluşan ilişki, toplulukların olduğu gibi şahısların da sosyal ve kültürel hayatları üzerinde sonuçlar doğurur. Başka bir deyişle, salt ekonomik ve sosyo-ekonomik etkilerine paralel olarak turizm, turist kabul eden ülkelerin sosyo-kültürel yapıları üzerine de önemli etkilere sahiptir. Gerçekten, büyük sayılarda, yabancı turistlerin varlığı, gelişme yolundaki ülkelerde, önemli derecede yerli halkın yaşam şekillerine etki eder. Mc.Intosh’a göre, ziyaretçilerin davranış biçimleri ve misafir kabul

eden ülke vatandaşları ile olan şahsi ilişkileri, yerli vatandaşların davranışları ve yaşam şekilleri üzerinde, genellikle, önemli bir etkiye sahiptirler(McIntosh, 1972: 39). Turizm, geleneksel anlayışın değişiminde ve turist kabul eden toplumun davranışlarında gerileme unsuru olarak kabul edilebilir. Yine de, bir taraftan kabul edilen turist sayısına, tipine (lüks elit, mas) ve diğer taraftan turist kabul eden ülkenin karakteristiklerine (ekonomik, sosyal, kültürel) göre bu değişim, yoğunlukta ve kalitede, farklı derecelere sahip olabilir. Bu değişim yararlı veya zararlı biçimde ortaya çıkabilir.

2.1. Kabul eden toplumun davranışları dinamiği üzerine turizmin etkileri

Farklı orijine sahip halklar arasında sosyo-kültürel anlayışlar, sosyal bağımlılık faktörü olarak 'gösteriş etkisi', ziyaretçilere karşı düşmanca davranış ve bağlı aktiviteler üzerine turizmin etkileri, kabul eden toplumun davranışlarında görülmektedir.

2.1.1. Farklı orijine sahip halklar arasında sosyo-kültürel anlayışların karşılaşması

Dünya Turizm Örgütü, turizmi, esas amacı çerçevesinde, ulusların arasında, anlaşmaya, barışa, zenginliğe olduğu gibi saygıya, temel insan haklarının (ırk, cinsiyet, dil veya din farkı gözetmeksizin) ve özgürlüklerinin gözetilmesine bir katkı yapma vasıtası olarak kabul eder(O.M.T. , 1991: 1). Bu bakış açısı, ki tüm seviyelerde, halkların karşılıklı değerlendirmelerinin ve karşılıklı anlayışının geliştirilmesi üzerine etkisinin olduğu önemli bir unsur olarak, turizmin kabul edilmesini sağlar (Gürbüz, 2002: 53-54). Böylece, prensip olarak, değişik milletlerin farklı kültürleri arasında karşılıklı değişimler, ziyaretçiler ve ziyaret edilenler arasında değişik gelenek-görenekler ve adetler bakımından çok geniş bir anlayışın, çok büyük bir hoşgörünün gelişmesini desteklemelidir. Kültürler arasındaki bu karşılıklı değişimler sayesinde, gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere veya tersi yönde, değişik 'dünyalar' arasında yeni fikirler dolaşacaklardır (Crandall, 1987: 376). Bu da, iki taraf için sosyo-kültürel zenginleşmeyle ifade edilebilecek ve karşılıklı mükemmel uyum ve anlayış oluşabilecektir.

Diğer taraftan, bazı uzmanlara göre tamamen farklı iki dünya arasındaki ilişki her zaman için başarılı sonuçlar doğurmayabilir. Gerçekte, gelişmiş ülkeler orjinli yabancı ziyaretçilerin varlığı çoğunlukla, turist kabul eden ülke için önemli kültürel erozyon riski ile iki tip kültür ve yaşam biçimi arasında bir çok ve sonrasında da yabancıyı reddetme reaksiyonu oluşturabilir (Vellas, 1985: 270). Bu katkılar ve bu zorluklar, birbirinden kalkınmışlık derecesi olarak çok uzak olan ülkeler söz konusu olduğunda, doğal olarak, çok daha belirgindir, bu da, gelişmiş ülkelerin, kalkınmakta olan ülkeler üzerinde ' hakimiyet kurma ' etkilerinin doğmasını sağlayan problemlerdendir. Türkiye gibi, daha önce kısmi olarak kalkınma yoluna girmiş bir ülke söz konusu olduğunda, bu özellikle kırılgan bir görüntü vererek kişinin gururuna dokunabilecek seviyeye göre yeterli hassas bir durum oluşturacaktır. Doğu ve batı toplumlarının, birbirleriyle karşılaşmaları sonunda, batı toplumlarının değerleri ve davranışları çok hızlı bir şekilde doğu toplumları tarafından kopyalanma riski altındadır. Bu da geleneksel kültür ve alışılmış davranışların zararına oluşacaktır.

Bu batılıları taklit etme arzusu geleneklerle, sert bir kopuşa yol açmaktadır. Bu durum, iki kültür arasında kaybolmuş 'bireyler' in ortaya çıkmasını sağlayacaktır; yani milli kimliğin kaybolmasına maruz kalınacaktır.

Bu sosyo-kültürel yön sapmalarından kaçınmak için, otantik, etnik kimlik ve değişik kültürler arasında iyi bir uyum ve anlayışı sağlamak adına, bazı uygulamalar ön görülmüştür;

- azaltılan sayının, kişi başı gelir miktarı artışı ile telafi edilmesi için, ağırlıklı olarak yüksek gelirli müşteriye yönelerek turist sayısında indirim,
- iki değişik yaşam biçimi arasındaki karşılaşmayı ve şoku önlemek için yerel topluluktan uzak yerlerde turistik tesislerin yoğunlaşması,
- yerel topluluğun sosyo-kültürel hayatıyla, yabancı ziyaretçilerin bütünleşmesi (Vellas, 1985: 270-271; de Kadt, 1979: 54-55).

2.1.2. Sosyal bağımlılık faktörü olarak 'gösteriş etkisi'

Ziyaretçilerin davranışlarının, alışkanlıklarının ve tüketim biçimlerinin, yerel halk, özellikle gençler tarafından, sahiplenilmesi turizmin ' gösteriş etkisi ' gibi kabul edilebilir (Cazes, 1989: 107). Bu durum, diğer taraftan, televizyon, radyo, medya, ticari reklamlar, moda, göç eden işçilerin geri dönüşü, mal ve hizmetlerin ithali, vs., gibi diğer araçların devreye girmesi sayesinde, turizm dışından da oluşabilir (de Kadt, 1979: 65; Vellas, 1985: 270).

Kendi yaşam seviyeleri veya biçimleri ile yabancı ziyaretçilerininkileri arasındaki büyük farkı gördükleri ölçüde, turist kabul eden ülkelerin insanları, bu farkı, kapatmak için, kendi iş ve okul aktivitelerinde teşvik edileceklerdir. Gösteriş etkisi bu yerel halk için yararlı olabilir. Böylece turistlerin, ülkede kalışlarıyla birlikte, dünyada oluşan yeni fikirlerin, yeni "how know" ların, "savoir-faire" lerin, veya teknolojilerin, turist kabul eden ülkelerin insanlarına sunmaları ile turizm ilerleme vektörü olarak kabul edilebilir (Crandall, 1987: 376). Ticari tekniklerin ve günlük hijyen tesisatlarının modernleştirilmesi üzerine etkileri gibi, geçmişteki ilerlemeler üzerinde durmaksızın, Türkiye'de turizm endüstrisini ilgilendiren iki örneğe işaret edebiliriz. Yabancı turistlerin destinasyon seçimlerinden ve aktivite tiplerinden etkilenen taklit etme olayı, Türk turistlerin, turizm endüstrilerinin kalkınmasına katkılarında göz ardı edilemeyecek bir rol oynamıştır.

Örneğin, Türkiye'de uluslararası turizmin, son zamanlarda gelişmesiyle, Türk vatandaşlarının tatil yapma anlayış ve düşüncelerinde bir değişim tespit edebiliriz. Genellikle ailelerine giden, çoğunlukla memur olan, Türk turistler günümüzde diğer turistik destinasyonları seçiyorlar. Sahil yerlerinde kalıyor, tarihi ve turistik yerleri, milli parkları ziyaret ediyorlar(Özbay, these de doctorat, 1992: 316). Aynı şekilde, turizm, Türk toplumu içinde, yeni tip tatil şekilleri oluşmasına da imkân sağladı: dağcılık, tenis, kış turizmi, kampçılık, karavancılık, vs., Başlangıçta, bu aktiviteler yabancı ziyaretçilerin talebini karşılamak için geliştirilmişti. Artan bir şekilde, şimdiye kadar, yabancı turistlere ayrılmış olan bu sportif aktiviteleri uygulayan Türk turistleri gözlemleyebiliriz. Bununla birlikte, turizmin gösteriş etkisi aynı anda turist kabul eden toplum üzerinde negatif sonuçlara da sahip olabilir. Yabancı turistlerin, açık ara yaşam üstünlüğü, özellikle gençlerde, yabancı turistlere karşı gizli düşmanlığa dönüşecek bir yoksunluğu doğuracaktır.

Gerçekten, zorluklar, özellikle istihdam alanında ki, yurttaşlara yaşam seviyelerini sürekli iyileştirmeye müsaade etmemekte ve hatta turist olarak kabul edilenlerin seviyesine ulaşmaktan çok uzak bırakılmaktadır. Diğer taraftan, kabul etmeliyiz ki, bu turistler çoğunlukla evlerinde, tatillerinden daha mütevazî yaşarlar, böylece, tatillerinde, ülkelerinin yaşam seviyesinin yanlış görüntüsünü verirler (de Kadt, 1979: 65-66). Ayrıca, yabancı ziyaretçilerin yaptıkları tüketimlerine özenerek, yerli insanlar, yabancıların satın alma gücüne göre, daha zayıf satın alma gücüne sahip olmalarına rağmen, batılılar gibi giyinmeye ve tüketmeye sevk edilirler. Bu batılı hayatın taklit edilmesi, cari tüketimi ve lüks malların ithalatını artırır ve dolayısıyla da ülkelerinden dışarıya döviz çıktılarının yükselmesine neden olurlar. Sonra, her şeye rağmen, bu yabancıların, yerliler tarafından, taklit edilmesi arzusu, ziyaret edilen ülkelerin sosyal ve kültürel dengesi üzerinde kötü sonuçlara sahip olur. Çoğunlukla gelir kaynağı olmayan gençler, çok istenilen bu lükse sahip olmak için legal olmayan yollara başvurmayı deneyebilirler. Başka şeyler arasında, çoğunlukla dekolte olan batı giysilerinin, İslam değerleriyle yetersiz uyumlu olması nedeniyle, insanları şoke etmesi ve yerli veya yabancı olsunlar, onları giyenlere karşı öfke uyandırması söz konusu olabilir. Böylece uluslararası turizm, geleneksel sosyal ve kültürel değerlere, kısmen karşı olan taklitçi davranışlara meydan verebilir (Vellas, 1985: 187).

2.1.3. Ziyaretçilere karşı düşmanca davranış riskleri ve bağlı aktiviteler

Güçlü bir ekonomik dünyaya ait olarak, tatillerini yapan yabancı ziyaretçiler ile güçsüz ekonomiler dünyasının ziyaret edilenleri arasındaki ilişki, ziyaret edilenler için negatif sonuçlar doğurmaktadır. Bu iki farklı dünyanın karşı karşıya gelmesi, çok kez, bir çeşit düşmanlığa ve fakirler tarafından, zenginlere karşı bir hınç duymaya yol açar. Bazı gözlemcilerin tahminlerine göre, iki taraf arasında, ekonomik fark ne kadar büyük ise, öfkelenmek, kırılmak o kadar büyük olacaktır (Crandall, 1987: 376; de Kadt, 1979: 66).

Bu durumun, bazen, tersi oluşabilir; yaşam seviyesi gerçekten düşük olan bölgelerin toplulukları, ulaşamayacak ve birazda garip olarak kabul edilen yabancıların davranışlarından az etkilenirler. Daha ziyade, 'gelişme göstermiş' ama satın alma güçleri sınırlı ancak düşük olmayan, bu guruplar, imkânsız olmamakla birlikte, zor bir asimilasyona maruz kalabilirler. Aynı şekilde, yüksek sayıda ziyaretçiler, önemli büyüklükte kabul alanları, aynı zamanda, ziyaret edilenlerin, ziyaret edenlere karşı düşmanca tutumlarını ve hınç duyma davranışlarını etkileyebilirler (Kozak, Akdoğan Kozak, Kozak, 2014: 91-92). Yani ne kadar fazla ziyaretçi ve kabul alanları çok ve yetersiz olarak dağılmışsa, yerel halkın olası hınç ve öfkesi o kadar büyük olacaktır. Bir başka deyişle, yerli halkı için bile yetersiz olan kapasitenin altında bir kapasiteye sahip olan bir yere, turistlerin kitlesel gelişleri, özellikle yazın, problemler yaratabilmektedir: fiyat artışları, belirli ürünlerin kıtlığı, insan ve trafik yoğunluğu, kirlilik, sağlık ve güvenlik sorunları, toplum gereçleri kullanımı problemleri, vs. (Crandall, 1987: 376; Cazes, 1989: 109).

G. Cazes, bu olayı, şöyle analiz etmektedir: çoğunlukla sesi baskılanan ve bazen şiddet içeren bu birlikte yaşamak, hiç kuşkusuz rekabetsiz ve çatışmasız olmamaktadır.

Bu, 'turistler go home-evine git' veya 'turistler dehors-dışarıya' tipinde dürtülerle, protestocu guruplarla dile getirilen reddetme gibi sert reaksiyonlara dönüşebilir (Cazes, 1989: 109). Turist kabul eden toplum üzerinde, uluslararası turizm, diğer negatif etkilere de sahip olabilir; bazı uzmanlar, turizmin büyümesinin, kötü ahlakların gelişmesini kamçıldığını düşünmektedirler: kumar, uyuşturucu kaçakçılığı, fuhuş, babasız çocukların doğumu, cinayet, vs.(Crandall, 1987: 375; Cleverdon, Edwards, 1990: 193).

Misafir kabul eden ülkeler, daha fazla turist çekmek isteğiyle, seksi çekicilik üzerine oluşturulmuş, bazı pratikleri uygulamaya itilmiş olabilirler. İşte böylece, bazen 'seks turizmi' nden veya 'seks turları' ndan bahsedebiliriz, bazı ülkelerde 'aşk adaları' ve 'yeryüzü cennet bahçeleri' diye adlandırılan bölgeler bulunmaktadır(Cazes, 1989: 107-108; Cleverdon, Edwards, 1990: 193). Bu tür pratiklerin, bazı ülkelerde hale hazırda çok yaygın uygulama halinde olan fuhuş yapmayı (iki cinsiyet arasında, hatta çocuklar kullanılarak) kolaylaştırma riski vardır. Ve ilaveten, seks yoluyla bulaşabilen (A.I.D.S. gibi) hastalıkların yayılmasının kaynağı olabilir. Kabul eden toplumda, turizm, ahlaki, dini veya örneğin yasa dışı doğan çocuklar konusundaki gibi hukuki alanda bazı problemler yaratabilir. Aynı şekilde, başlangıçta, orijinal olarak, parasal imkânları olan turistler için kurulan para oyunları mekanlarının (gazinolar) varlığı çoğunlukla çok daha fakir, yerli halkı, oyun oynamaya yönlendirecektir. Böylece, turistler gibi yapma isteğiyle, çok daha az alım gücüyle, yerliler legal yolla elde edemedikleri parasal imkânları, uyuşturucu kaçakçılığı, suç işleme, cinayet, vs. gibi illegal yollarla sahip olmayı deneyeceklerdir.

2.2. Geleneksel kültür varlıklarının tartışma konusu yapılması anlaşılmalı

Üçüncü sektörde bulunmasıyla bir hizmetler endüstrisi kabul edilen, turizmin, gelişebilmesi için turistlere sunulan hizmetlerin, konaklamalarının tatmin edici olması ve kabul edilen ülkede sıkılmamalarının sağlanması gerekir. Bu olay yerel kültürel değerler üzerinde negatif olduğu kadar pozitif etkilere de sahip olabilir. Gerçekten, turizm yerel kültür ve değerlerin korunması, muhafaza edilmesi ve olduğu düzeyde tutulmasına hizmet edebilir. Yabancı ziyaretçilerin, çoğunluğunun, ziyaret edilen ülkenin ortak kültürel ve tarihsel varlığı ile ilgilendiklerini bildiğimiz ölçüde, kültürel mirası, tarihi anıtları, sanatı, zanaatçıları ve milli törenleri onarmak ve korumak, bu turist kabul eden ülkelerin yararlarıdır (Crandall, 1987: 376; Cleverdon, Edwards, 1990: 193-196).

Öyleyse, turizm, kültürel zenginlikleri dikkate almayı kolaylaştırabilir; örneğin Türkiye'de eğer turistler için gösteriler organize etmemiş olsaydık, değişik bölgelerin folklor dansları muhtemelen unutulmuş olurlardı. Tarihi yerlere gösterilen özel dikkat sayesinde, binlerce yıllık kültürel miras, Hitit zenginlikleri, Yunan-Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar korundular ve değerlendirildiler (O.C.D.E. , 1987: 40). Tarihi değerlerin, eski eserlerin ve sit alanların kültürel anlamlarının farkına varmak, aynı zamanda, genellikle daha gelişmiş olan diğer ülkelere, ulusal zenginliklerin kaçırılmasına bir engel oluşturmaktadır(tarihi eser kaçakçılığı). Aynı şekilde, turizmin gelişmesi, yerel sanatçıların ve zanaatkarların aktivitelerini yapmasına katkıda bulunur, üretilen bu eserler, güçlü bir şekilde turistler tarafından satın alınırlar, yerel halk tarafından ilgi duyulmazlar (Cleverdon, Edwards, 1990: 193-194).

Bununla birlikte, turizmin etkisi negatif olarak da ortaya çıkabilir. Turistlere hoş görünmek isteği zorlamasıyla, ticarileştirilmemesi gereken kendi gerçek kültürel değerlerin kaybedilmesini risk etmekteyiz. Kabul eden ülkenin geleneklerini ve göreneklerini aşırı derecede ticarileştirilmesi mimarlık, sanat, zanaat, ve geleneksel kültür gibi ailesel ve sosyal geleneklerde gerçeğe uygunluğun artan şekilde kaybolmasını getirebilir (Cleverdon, Edwards, 1990: 193-195). Turistlerin konfor alışkanlıklarını tatmin etmek için, örneğin, tamamen yerel mimari karakteristikleriyle alakası olmayan, turistlerin konaklaması için ‘modern’ binalar inşa edilecektir. Sınırlı zamanda, mümkün olan çok sayıda şey, görmeye şartlanmış turist gurupları tarafından, çoğunlukla kötü korunan arkeolojik sit alanları, tam anlamıyla çiğneneceklerdir.

Artistler, turistlerin isteklerine boyun eğerek, eserlerinin artistik kalitelerini tehlikeye sokabilirler (örneğin plastikten veya çeşitlendirmeyi aramaksızın seri halde tekrar üretilen sanat eserleri). Aynı şekilde, turistlerin masif gelişleri yerel sanatçıları ‘hediyelik eşya’ sanayisine, geleneksel yapıyı korumaya değil, sadece yabancıların büyüyen talebini tatmin etmeye hedefli hale getirmiştir(“havalimanı zanaatçıları”) (Cleverdon, Edwards, 1990: 193). Aynı şekilde, dans, şarkı, müzik ve ibadet, artan şekilde, turistik sonuçlar için yapılacaktır. Toplumun törenleri-ayinleri kendi orijinal başlangıç dinsel anlamlarını kaybedebilecekler, turistlerin merakı ve eylemesi için gösterilere dönüşebilecekler. Böyle bir gelişme, turist kabul eden ülkenin toplumu için, hızlı bir şekilde, çok tehlikeli bir karaktere, dönüşebilecektir. Netice itibarıyla, yukarıda göstermeye çalıştığımız gibi, bir ülkenin kültürel ve sosyal miras varlığı üzerinde, turistik gelişmenin sonuçları, bir taraftan ülkenin ekonomik seviyesine, sosyal, politik, kültürel ve tarihsel özelliklerine göre ve diğer taraftan turistik olayın yoğunluğuna göre çok değişken olabilir. Bu nedenle, kabul eden ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri üzerinde, uluslararası turizmin pozitif etkilerini artırmak ve negatif sonuçlarını azaltmak için, önemli olan, her duruma, uygun özel çözümler bulmaktır. Bunu yapabilmek için, ziyaret edenler ve edilenler arasındaki ortak düşüncüyü güçlendirmek gereklidir. Gerçekte, D.T.Ö., “Turizm hakları ve turist yasası” nda (Eylül 1985 yılında, Sofya’da, O.M.T., Genel kurulun, 6. normal toplantısında “Turizm hakları ve turist yasası” nı kabul etmiştir.), iki tarafın görevlerini belirlemiş ve ülkeleri bunları “kanunlarında ve düzenlemelerinde ön görüldüğü gibi kendilerine ait modellere göre uygulamaları için” davet etmiştir (O.M.T. , Turizm hakları ve turist yasası, 1985, Sofya).

3- Sonuç

Turizmin, doğrudan ve dolaylı olarak ülke ekonomisine sağladığı katkılar (üretim artışı, gelir oluşturmaları, istihdam yaratması, yatırımı artırması, döviz girdileri sağlama, vs.) dikkate alındığında, turizmin, çok önemli avantajlar oluşturduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle, Türkiye için, artık, “take off- ekonomik kalkışın” motorlarından biri olarak kabul edilebilen turizmin daha fazla geliştirilmesi gerekliliği açıkça ortadadır. Diğer taraftan, turizmin sosyo-kültürel hayata ve çevreye olan etkileri konusunda oluşabilecek potansiyel tehlikelere karşı çok dikkatli olunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Turizmin, kısmen veya tamamen ekonomi dışı yapısal dinamiğe sağladığı olumlu etkiler yanında çatışmalar, rahatsızlıklar ve yerel halk tarafından

yabancıları reddetme tepkileri gibi olumsuz etkiler de vardır. Eğer, kontrolsüz bir şekilde, turizm aktivitelerinin, özellikle yabancı kaynaklı, “kabul edilebilir” ritim ve hacmi aşacak şekilde gelişmesini hızlandırırsak, turizmin olumsuz etkileri, olumlu etkilerinden daha fazla olacaktır. Uzun vadede turizm kendi sonunu hazırlayacaktır.

Bu nedenle, turizmi geliştirme politikaları çerçevesinde, hiç kuşkusuz, uygun tedbirlerle, bu “turizm yükselişinin”, avantajlarını maksimize etmek ve sosyo-kültürel veya çevresel planda, potansiyel dezavantajlarını, minimize etmek için kolay olmamakla birlikte, tüm önlemleri almak gerekmektedir. Türkiye konusunda, turizm olayının gelişmesi ülkede daha yeni olması nedeniyle, turizmin etkileri tam anlamıyla, daha detaylı araştırılıp incelenememiştir. Buna göre, Türkiye’de uluslararası turizmin sosyo-ekonomik ve kültürel gerçek rolünü tam olarak, belirleyebilecek güçte değiliz. Yine de, yukarıda açıkladığımız gibi, turist kabul eden ülke üzerinde turizmin etkilerinin çeşitli olması nedeniyle, problemleri çözme yerine, problemleri ön görmeyi yeğlemek daha değerli olacaktır. Türkiye’deki uluslararası turizmin başlangıç aşamasında olması nedeniyle, turizm, birçok alanda bakirliğini korumaktadır. Diğer taraftan, Türkiye, turizm alanında çok gelişmiş diğer ülkelerin (örneğin Fransa, İtalya, İspanya) deneyimlerinden yararlanmak veya Türk toplumu üzerine kötü sonuçları olabilecek yanlışlardan kaçınmak avantajına sahiptir.

Sonuçta, Türkiye’nin turizm otoriteleri, turizmi sadece ülkeye döviz kazandıran bir ekonomik aktivite olarak düşünmeyi bırakmak zorundalar. Ülkenin sosyal ve kültürel hayatı üzerinde turistik gelişmenin etkilerini daha iyi belirlemek için Türk ilgili araştırmacılar, yöneticiler şimdi, sosyolojik gelişme içinde geleceğe yönelik çalışmalar, anketler, araştırmalar gerçekleştirmek zorundalar. Böylece, milli ekonominin elde edebileceği salt finansal faydadan, muhtemel sosyal maliyeti indirilerek (turizmin kötü yan etkileri) turizmin gerçek katkıları değerlendirilebilir (Özbay, these de doctorat, 1992: 322).

Kaynakça

Bazin Marcel. – “Disparités et déséquilibres régionaux”, La Turquie au seuil de l’Europe, Paris, L’Harmatan, 1991

Belhassen Souhayr. – “La mutilation du milieu naturel”. Jeune afrique, Paris, no. 886-887, 28 décembre 1977-4 janvier 1978

Cazes Georges. – Tourisme international, mirage ou stratégie d’avenir? Paris, Hatier, collection J. Brémont, 1989

Cleverdon Robert and EDWARDS Anthony. – International tourism to 1990. EIU Special series 4.

Cambridge, Massachusetts, Abt books, 1982

Crandall Louise. – “The social impact of tourism on developing regions and its measurement.” Travel, tourism and hospitality research. A handbook for managers and researchers. New York, Editors: J.R. Brant RITCHIE, Charles R. GOELDNER, 1987, pp.373-383.

Gürbüz, A. Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma. Karabük üniversitesi: Jestech (engineering science and technology) an international journal, cilt: 5, sayı: 1-2 ocak –haziran, ss. 49-59.

de Kadt Emanuel. – Tourism: Passeport pour le développement? Paris, Economica, (publié pour la Banque Mondiale et pour L’U.N.E.S.C.O.), 1979, 345 p.

- Kahraman, N., Türkay, O., Turizm ve çevre. Ankara, Detay yayıncılık, 2014.
- Kozak, N., Akoğlan Kozak, M., Kozak, M., Genel turizm ilkeler-kavramlar, Ankara, Detay yayıncılık, 2014.
- Lanquar Robert. – Le tourisme international, Paris, P.U.F., 1986, Col. "Que sais-je?", no. 1694, 127 p.
- Maury R.G. – "Geo-démographie de la Turquie: une transition difficile". , Méditerranée, Institut de Géographie d'Aix-en-provence, no.14, 1983, pp. 51-60,
- Mcintosh Robert W. – Tourism, principles, practices, Philosophies, Michigan, Grid, Inc., 1972, 268 p.
- O.C.D.E. Les problemes et les politiques de développement régional en Turquie, Paris, L'Organisation de Coopération et de Développement Economiques (O.C.D.E.),1988, 67 p.
- O.E.C.D. The impact of tourism on the environment, General report, Paris, Organisation for Economic Cooperation and Development (O.E.C.D.),1980, 41
- O.E.C.D. Tourism Policy and international tourism in O.E.C.D., Member Countries, Paris, Organisation for Economic Cooperation and Development (O.E.C.D.),1987, 41 p.
- O.M.T. – Documents de Base. Madrid, L'Organisation Mondiale du Tourisme (O.M.T.), 1991, 129 p.
- O.M.T. – Charte du tourisme et code du touriste, Sofia, L'Organisation Mondiale du Tourisme (O.M.T.), 1985, 129 p.
- Özbay İsmail, Turizm yönetiminde bir bakış açısı: Çatışmalar ve çözümler. 1. Ulusal toplumsal ve kurumsal çatışmalar/çözümler kongresi, Düzce Üniversitesi, Gölyaka Meslek Yüksekokulu, 8-9-10 Ekim 2015, ss. 73-83
- Özbay İsmail, Turizm et Développement Economique en Turquie, These pour le Doctorat, Université de Nice-Sophia Antipolis, I.D.P.D., Mart 1992, 523 s.
- Özgüç Dr. Nazmiye (III). "L'industrie en Turquie d'après les recensements industriels", La Turquie, Presses Universitaires de Reims, no. 65-66, 1986, pp.58-60.
- Rostow W.W. – Les étapes de la croissance économique. Paris, éditions du seuil, 1963, 252 p.
- Vellas François. - Economie et politique du tourisme international: manne touristique, Paris, Economica, 1985